

Charly Salonius-Pasternak, johtava tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

SUOMEN TIEDUSTELU HYÖTYY HX-HANKKEESTA

TULEVAISUUDEN PÄÄTTÄJILLÄ VOI OLLA KÄSISSÄÄN PAREMPI TILANNEKUVA JA LAAJEMPI KEINOVALIKOIMA

Suomalaiset päättäjät voivat itse vaikuttaa siihen, millaisia turvallisuuspolitiikan keinoja heillä on käytössään tulevaisuudessa. Lakimuutosten riipeä ja ennakkoluuloton toteuttaminen sekä kalustoon liittyvät päätökset esimerkiksi HX-hävittäjähankeessa luovat pohjan paremman tilannekuvan luomiselle ja laajemmalle keinovalikoimalle normaali- ja poikkeusoloissa.

Suomi on viime vuosina luonut uusia sotilaallisia suorituskykyjä muun muassa tiedustelun ja kauko-vaikuttamisen saralla. Tämä trendi jatkuu 2020-luvulla esimerkiksi uusien hävittäjien ja merivoimien Pohjanmaa-luokan alusten käyttönotossa. Samalla työ kyber- ja informaatiopuolustuksen rakentamiseksi jatkuu. Tehtävistä päätöksistä sekä teknologisista kyvykkyyksistä riippuu, miten paljon paremman tilannekuvan uusien työkalujen ja henkilöstön kokonaisuus luo. Se tarjoaa myös mahdollisuuden tehdä uudenlaisia valintoja Suomeen kohdistuviin toimiin ja mahdollisiin uhkiin vastaamisessa.

Viime vuosien suurin tiedusteluun liittyvä kehitysaskel on

vuonna 2019 hyväksytty tiedustelulakipaketti. Ensimmäisen kahden vuoden perusteella lisääntynyt kyky seurata ympäröivää maailmaa on tullut tarpeeseen, ja tiedustelu on tapahtunut lain säätäjän tarkoittamalla tavalla ja lakien puitteissa. Kyvykkyydet kehittyvät määrällisesti ja laadullisesti. Hankintojen osalta tärkeä askel oli vuonna 2018 Puolustusvoimien C295M-kuljetuskoneessa operatiiviseen käyttöön otettu Dragon Shield -tiedustelu-järjestelmä.

Suomalaisten tiedusteluelinten keräämä data on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana. Tiedusteludatan määrä tulee kasvamaan entisestään, kun Suomi saa käyttöönsä HX-hankkeen hävittäjät.

Lopullinen päätös uusista hävittäjistä tehdään vuoden 2021 loppuun mennessä. Kaikki tarjotut paketit ovat hyviä. Ne lisäävät, kukin eri tavoin, tiedusteludatan määrää merkittävästi. Suurin pullonkaula voisikin valinnan jälkeen olla kyky tuottaa datasta vahvistettu tilannekuva poliittiselle ja sotilasjohdolle. Apua voi löytyä automatisoiduista, tekoälyä hyödyntävistä järjestelmistä, mutta myös henkilöstöä tarvitaan lisää. Tilanne on erityisen akuutti poikkeusoloissa, jolloin jokainen tiedonmuru voi olla ratkaiseva. Jo normaalioloissa olisi-kin harjoitettava ja päivitettävä se, miten reserviläisiä hyödynnetään laajemmin muun muassa tiedustelussa. Tämä vaatinee lakimuutoksia.

Valtion ylin johto valitsee HX-hankkeen tarjouskilvan voittajan vuoden lopussa. Samalla päätetään, minkälainen kirjo tiedustelu- ja vaikuttamismahdollisuuksia Suomella tulevaisuudessa on. Kaikki tarjoukset ovat tiedustelutiedon keräämisen suhteen huomattava parannus nykyisiin Hornet-hävittäjiin verrattuna. HX-kokonaisuudet keräävät kuitenkin keskenään erilaista dataa sekä määrällisesti että laadullisesti. Ne poikkeavat toisistaan myös esimerkiksi elektronisen sodankäynnin ja vaikuttamisen osalta. Tämän lisäksi uudet hankinnat voisivat mahdollistaa eri vastatoimia jo normaaleissa olosuhteissa. Seuraavat esimerkit havainnollistavat, mistä on kyse.

GPS-paikannussatelliittijärjestelmää on häiritetty napapiirin ja Suomenlahden alueilla jo joitain vuosia. Suomalaiset viranomaiset tietävät kuka on häirinnän takana. Tästä huolimatta Suomi vuonna 2018 ilmoitti vain tukevansa Norjan ilmoitusta Venäjältä häirinnän lähdeäänä. Diplomaattisen varovaisuuden lisäksi Suomi ei halunnut paljastaa omaa teknistä suorituskykyään signaalitiedustelun saralla.

Riippuen siitä, mihin hävittäjien valinnassa lopulta päädytään,

Suomen kyvykkyys häirinnän paikallistamisessa voi jatkossa olla myös maan ulkopuolisten toimijoiden tiedossa. Poliittisten päättäjien varovaisuuteen ei siis enää jatkossa olisi samanlaisia perusteita, ja Suomi voisi hyvin ilmoittaa kuka tuottaa siviililiikenteellekin haitallista häirintää. Riippuen siitä, minkälaisia valmiuksia Suomi kehittää esimerkiksi elektronisessa sodankäynnissä (ELSO) tai kybertoiminnassaan, suomalaisilla päättäjillä olisi kiristyneessä tilanteessa joukko uusia, monipuolisempia mahdollisuuksia vaikuttaa häirintään. Tähän saakka potentiaaliset keinot ovat edustaneet ääripäitä: päättäjät voisivat lähettää diplomaattisen nootin häiriön tuottajalle tai *in extremis* fyysisesti tuhota häirinnän lähteen.

Suomen puolustuksen, ”deterrenssin” ja vastatoimien kirjoa on siis mahdollista laventaa. Käytännössä päättäjien ja puolustusvoimien deterrenssistrategiaan rakennettaisiin lisää toimintamahdollisuuksia, joita voitaisiin hyödyntää myös normaaliaikana tai hybridi-vaikuttamiseen vastaamisessa. Kriisin kiristyessä Suomi voisi esimerkiksi elektronisen sodankäynnin keinoin vastata häirintään, joka kohdistuu suomalaisiin tai kumppaneiden kriittisiin järjestelmiin

ilman, että häiriöitä tuottavat järjestelmät fyysisesti tuhoataan. Vaihtoehtoisesti häirintään voitaisiin vaikuttaa esimerkiksi kyberiskulla, ensin niin, että Suomen osuus olisi kiellettävissä ja jos viesti ei menisi läpi, niin julkisesti tavalla, jolla häiriöntuottaja ymmärtää Suomen reagoineen alkuperäiseen hyökkäykseen. Näillä eri tiedustelu- ja vaikuttamiskeinoilla voi myös olla ennaltaehkäisevä vaikutus. Parhaassa tapauksessa vastapuoli ei toimitakaan, koska haluaisi välttää tilanteen, jossa Suomi kokee itsensä pakotetuksi käyttämään koko sotilaallista suorituskykyään.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen kulttuurinmuutos on vasta alussa. Ajatus tahalliseen häirintään tai aggressioon vastaamisesta ja rajojen yli toimimisesta saa kuitenkin Ulkopoliittisen instituutin vuosina 2020 ja 2021 julkaistujen kyselyiden mukaan tukea kansanedustajilta. Lähivuosien aikana tehtäviin hankintoihin, lakimuutoksiin, reserviläisten käyttöön ja suorituskyvyn kehittämiseen liittyvät päätökset vaikuttavat tulevien päättäjien turvallisuuspoliittiseen työkalupakkiin aina tiedusteludatan keräämisestä laajan tilannekuvan luomiseen ja mahdollisiin vastatoimiin. /